

Docentenhandleiding

Werkvorm: Actiekaarten democratie

Lesduur 30 minuten | kerndoelen 36, 44 | vmbo, havo, vwo, mbo

Inleiding

Wat kan je als jongere in je dagelijks leven doen om de democratie te steunen, te versterken en te behouden? Welke mogelijkheden heb je? En waarom zou je dat doen? Deze werkvorm zet jongeren aan het denken over de democratische cultuur en wat hun rol daarin kan zijn. Met behulp van zes illustraties, zes actiekaarten, ontdekken jongeren dat democratische cultuur gaat over hun dagelijks leven en dat democratie zoveel meer is dan stemrecht.

De actiekaarten werken als gespreksstarters over wat jongeren kunnen doen om de democratische cultuur te versterken. Dat gaan dan om alledaagse, soms kleine activiteiten, zoals je durven uitspreken, eigenwijs durven zijn in je profielkeuze of luisteren naar meerdere perspectieven. De leerlingen/studenten ontdekken dat democratie een werkwoord is dat je dagelijks kan toepassen. Dat democratie iets is dat je kunt 'doen' en dat een democratische cultuur elkaar die ruimte geeft.

De start van deze werkvorm is een korte klassikale inventarisatie van diverse voor- en nadelen van de twee uiterste politieke systemen: een democratie en dictatuur. Vervolgens gaan de leerlingen/studenten in groepjes aan de slag met de actiekaarten: wat heeft elke actiekaart te maken met democratie en welke acties zou je zelf (willen) uitvoeren? De werkvorm eindigt met een klassikale reflectie én de vraag: welke actiekaart zou je in een dictatuur nog kunnen uitvoeren?

Deze actiekaarten zijn te gebruiken op alle niveaus van het mbo en vo, dus zowel in vmbo, havo of vwo (onderbouw en bovenbouw). De discussies en gesprekken over de actiekaarten passen zich aan op het niveau en de leefwereld van de deelnemers.

Leerdoelen

- Leerlingen/studenten leren welke rol democratie in hun dagelijks leven speelt.
- Leerlingen/studenten onderzoeken voor- en nadelen van een democratie en zetten dat af tegen een dictatuur; en wat deze politieke systemen voor hen (zouden) betekenen.
- Leerlingen/studenten wisselen acties uit die de democratische cultuur steunen en/of versterken.
- Leerlingen/studenten denken na over de kwetsbaarheid van een democratische rechtsstaat en de gevolgen voor hen als die (deels) wegvalt.

Organisatorische voorbereiding

- Print per groepje van vier leerlingen/studenten een set van 6 actiekaarten: 3x A4 enkelzijdig zwart/wit.

Stappenplan

1 Onderzoek de politieke systemen democratie & dictatuur

Onderzoek klassikaal de twee politieke systemen democratie en dictatuur en maak de consequenties van beide systemen zo goed mogelijk inzichtelijk. Begin met de vraag: bedenk allemaal minimaal één voordeel van democratie. Schrijf de antwoorden op het bord en bespreek deze kort klassikaal. Herhaal deze oefening met het woord dictatuur en schrijf die op het bord ernaast, zodat het contrast zichtbaar wordt.

Belangrijk: vraag zo mogelijk ook door per antwoord (zie tabel voor voorbeelden) en schrijf mogelijke nadelen die hieruit voortvloeien ook op het bord én vul aan met andere nadelen.

Schema met mogelijke antwoorden van leerlingen/studenten:

DEMOCRATIE	DICTATUUR
Voordelen • Iedereen wordt gehoord • Jouw stem telt mee • Mensen houden zich redelijk aan de regels • Minderheden worden beschermd • Eerlijke rechtsspraak • Veel vrijheden	Voordelen • Besluitvorming is snel • Het bestuur is duidelijk/overzichtelijk • De meeste mensen houden zich aan de regels • Goed voor degenen die aan de macht zijn.
Nadelen • Het duurt lang voordat er besluiten worden genomen. • Door compromissen krijgt bijna nooit een partij helemaal zijn zin	Nadelen • Je mag niet vrij je mening uiten • Geen vrije media: journalisten moeten schrijven wat het bestuur wil • Veel geweld (door de staat tegen burgers) • Oneerlijke rechtsspraak, schijnprocessen • Veel angst • Corruptie en verrijking bij de machthebbers

Let op: een veelgehoord misverstand bij leerlingen is de omschrijving van een democratie als 'de meerderheid bepaalt'. Deze kan je tackelen met: democratie is geen dictatuur van de meerderheid. In een echte democratie wordt met minderheidsstandpunten rekening gehouden en worden minderheden beschermd door grondrechten.

2 De actiekaarten: democratische cultuur in jouw dagelijks leven

Introduceer het begrip 'democratische cultuur'. Democratie is sterk verbonden met ons dagelijks leven en het zit verweven in onze democratische cultuur van afstemmen, overleggen, compromissen sluiten, luisteren en je uitspreken. Elke dag en overal. Ofwel: democratie is meer dan alleen stemrecht.

Introduceer de actiekaarten: elk groepje van 4 leerlingen/studenten krijgt een setje van zes actiekaarten. Leg uit dat de kaarten multi-interpretabel zijn. Er is dus geen goed of fout.

Opdracht per groepje: kies drie kaarten uit en bespreek per kaart:

- Wat deze kaart te maken heeft met democratie.
- Een voorbeeld van een actie die jij in je dagelijks leven doet/kan doen.

Bespreek de opbrengsten klassikaal. Toon steeds één kaart en vraag input van een groepje. Zo komen alle kaarten aan bod met verschillende praktische dingen die dicht bij de leefwereld van jongeren staan. Bijvoorbeeld je eigen profielkeuze maken (en niet je vrienden volgen), je durven uitspreken in de klas of je goed online beschermen met wachtwoorden.

In het nagesprek kun je benoemen dat de acties op de kaarten een democratische manier van samenleven (of cultuur) versterken. Zonder het uitvoeren van dit soort acties, is de democratie een papieren werkelijkheid.

3 Korte presentaties

Laat elk groepje één kaart kiezen waarvan zij vinden dat deze de meeste impact heeft op het versterken van de democratische cultuur. Elk groepje krijgt uiteindelijk de beurt waarin ze uitleggen welke kaart zij hebben gekozen en vertellen wat de impact van deze kaart op de democratische cultuur is.

4 Omdraaiing als afsluiting

Stel de vraag: welke acties van deze kaarten kan je nog uitvoeren als je in een dictatuur zou leven? Bespreek wat de invloed van een politiek systeem (democratie of dictatuur) is op de vrijheid die je hebt in de dagelijkse dingen die je doet.

Achtergrondinformatie

Onderzoeken van voor- en nadelen van een democratie en afzetten tegen een dictatuur

In stap 1 van deze werkvorm onderzoeken jongeren wat deze twee politieke systemen kenmerken en wat de consequenties van deze systemen zijn. Het is van belang jongeren de ruimte te geven ook kritisch te zijn op de huidige democratie en te bespreken wat er hier verbeterd kan worden (de ideële democratie versus de huidige praktijk).

Om het democratische bewustzijn van jongeren te stimuleren, is het goed om na te denken over de voor- en nadelen dat een democratisch systeem en over het uiterste alternatief: dictatuur. Wat zijn daarvan de voor- en nadelen voor de inwoners en wat zou zo'n politiek systeem betekenen voor jouw dagelijks leven? Voor wie is dit systeem prettig en voor wie niet?

Tip: als dictatuur nog een ingewikkeld begrip is: laat leerlingen voorafgaand aan deze werkvorm de beslisboom Democratie of dictatuur individueel invullen. Daarna kunnen ze gemakkelijk voor- en nadelen van beide politieke systemen aandragen.

Handelingen bij de actiekaarten

De actiekaarten zijn gebaseerd op het boek *Against Tyranny* van de Amerikaanse hoogleraar geschiedenis Timothy Snyder. Hierin worden twintig acties beschreven die een reactie zijn op autoritarisme en een democratische samenleving bevorderen.

De actiekaarten zijn breed te interpreteren. Veel handelingen passen bij meerdere actiekaarten. Voorbeelden van handelingen die bij de actiekaarten passen, zijn:

- Je spreekt je uit als je ergens voor of tegen bent.
- Je durft je in te leven in mensen die een andere mening hebben.
- Je bent eigenzinnig en durft tegen de stroom in te denken en doen.
- Je neemt niet zomaar klakkeloos dingen aan, maar bent kritisch.
- Je zorgt ervoor dat je digitale identiteit goed is beveiligd en afgeschermd.

Meer weten? Ga naar annefrank.org/democratie

